

ακατάπαυστη δράση του Λαυράγκα στην Ελλάδα και για την Ελλάδα. Η Φιλαρμονική ήταν γι' αυτόν ο πρώτος πυρήνας. Εκεί μορφώνει σιγά σιγά χορωδία και ορχήστρα. Στα 96, για τους Ολυμπιακούς Αγώνες γράφει το «Πένταθλον» που παίζεται μια φορά μονάχα στο Δημοτικό Θέατρο. Ο μακαρίτης Βαζαρέλλης και ο κ. Α. Κανακάκης, τραγουδούν τα σόλα με χορωδία και ορχήστρα της Φιλαρμονικής. Από εκεί και ύστερα αποκρυσταλλώνεται μέσα του η οργάνωση του Έλληνικού μελοδράματος και μαζί με τον φίλο και συναγωνιστή του τον μετέτρο Λουδοβίκο Σκινέλλη, με τον βαρύτονο Βαζαρέλλη και τον τενόρο Χατζηλουκά—νεκροί τώρα, αλλάίμονο, όλοι τους—εκατόρωσε να δώσει στα 1900 την «Μπόρμ» μεταφρασμένη Έλληνικά. Η μετάφραση—την ξέρετε όλοι—αδέξια και άκαλαισθητη, ήτανε μολαταύτα ένα τεράστιο βήμα προς την εκλαίκευση της μελοδραματικής μουσικής. Τα αποτελέσματα είναι γνωστά. Από τη στιγμή που μπήκαν Έλληνικά λόγια άρχισε το μελόδραμα να απλώνεται σε όλα τα στρώματα της κοινωνίας και από πάντων στο λαό, και δεν δυσκολεύομαι να πω πως το Έλληνικό Μελόδραμα του Λαυράγκα μύλες τις ατέλειές του στην έκτελεση που ήταν φυσικό να παρουσιάσει με τα μέσα που μπορούσε να διαθέσει, έφερε πολύ περισσότερα αποτελέσματα για την εκλαίκευση της μουσικής στον τόπο μας από κάθε άλλη μουσική οργάνωση. Οφείλουμε να το ομολογήσουμε. Χωρίς το Έλληνικό Μελόδραμα του Λαυράγκα δεν θα είχαμε ακούσει εδώ ούτε τη «Μάρτυρά» του Σαμάρα, ούτε τον «Πρωτομάρτυρα» και το «Δαχτυλίδι της Μάνας» του Καλοπούρη, και θα έπρεπε να περιμενόμεν πολλά χρόνια ακόμα οι συνθέτες μας για να ιδούνε τα έργα τους εκτελεσμένα στην Ελλάδα από Έλληνες καλλιτέχνες.

Στην αρχή ο Νίσιος του Λαυράγκα ήταν άνακατεμένος, Έλληνικός και Ιταλικός—τα γυναικεία ρόλα τα έπαιζαν Ιταλίδες. Επί τέλους όμως έγινε το θεώμα ν' αναίθνη και μια Έλληνίδα στη σκηνή. Η πρώτη που αποφάσισε να κάμει το τολμηρό αυτό βήμα ήταν η Λ-νίς Άδηνά Ρουσσάκη, mezzo soprano. Την ακολούθησαν οι δύο αδελφές Θεοδωρίδου (ή μία είναι η κ. Βλοχοπούλου που μαζί με την κ. Άρτεμη Κυπαρίσση είναι τα δυο λαμπρότερα αστρά της Έλληνικής μουσικής σκηνής), έπειτα άλλες, η κ. Ρεβέκα, οι Λ-νίδες Άλεξάνδρα Παντζοπούλου και Ηερρινιά.

Το Έλληνικό Μελόδραμα εφρόντισε να μεταφρασθών στη γλώσσά μας ακόμα και Έλληνικά μελοδράματα γραμμένα Ιταλικά, όπως ο «Μάρκος Μπότσαρης» του Καρρέ. Επαίχθηκαν τότε τα «Δύο Άδέρφια» και η «Μάγισσα» του Λαυράγκα με λιμπρέτο γραμμένο από τον ίδιο, και στα 1909 το μεγάλο του μελόδραμα ή «Διδώ», σε Libretto του κ. Π. Δημητρακοπούλου. Το έργο του αυτό είναι το πρώτο αληθινά σημαντικό Έλληνικό μελόδραμα. Αν λογαριάσουμε πως οι όπερες του Σαμάρα ήταν όλες Ιταλικές και κανένα στο τέλος της ζωής του, πάλι χίρη στο Έλληνικό μελόδραμα, έγραψε Έλληνικά και για την Έλληνική σκηνή. Η μορφή του έργου είναι τέτοια που μπορεί κανείς να το κατατάξει στην Ιταλική σχολή της τελευταίας εποχής του Βέρδη. Μεγά-

λο ιστορικό δράμα, με χορωδίες, με τραγική λύση, με πλούσια ένορχήστρωση.

Ο Λαυράγκας δεν μπορεί βέβαια να θεωρηθώ ως αντιπρόσωπος της εθνικής μας μουσικής. Όσο κι αν έγραψε χαριτωμένα πράγματα άπάνω σ' Έλληνικά θέματα—Έλληνική Σουίτα, Πρελούδιο και Φούγκα άπάνω σε Έλληνικά μοτίβα—όμως τα μεγάλα του έργα και από πάντων ή Διδώ έχουνε φανερό τη σφραγίδα της Ιταλικής σχολής. Κι' όμως άνθρωπος τόσο πολύ Ρωμιός όπως ο Λαυράγκας, δεν μπορούσε παρά να καθρεφτίσει ένα μέρος από την Έλληνική του ψυχή στο έργο του μέσα. Και το βρίσκουμε καθαρά το κομματάκι αυτό του ούραγου μας, τη γραμμή των βουνών μας, τον άπιαστο κι' άβλοκ αυτόν Άττικόν αϊθέρα, στη λιτή του μουσική, στο συγκρατημένο λυσιμύ του, που δεν ξεπέφτει ποτέ σε προστιγιά, αλλά μένει πάντοτε σενα μέτρο εύγενικό. Και είναι λυπηρό που τον απορρόφησε τόσο πολύ η εργασία του Έλληνικού Μελοδράματος. Αν του είχε δοθεί κ' ο καιρός και ή άνεση να δημιουργήσει περισσότερο, θα παρουσίαζε δίχως άλλο έργα που θα άποτελούσαν μια νέα σχολή με ξεχωριστά χαρακτηριστικά, ένα καινούριο φυτό θεμενμένο σ' Έλληνικό γώμα και ποτισμένο με τις πλούσιες πηγές της Ιταλικής και της Γαλλικής σχολής. Όμως ο Λαυράγκας έθυσιάσε ήρωικά τις άτομικές στίς εθνικές του φιλοδοξίες. Εξόδεψε τη ζωή του δολόκληρη με σπατάλη για να πραγματοποιήσει το μεγάλο εθνικό του όνειρο. Κι' όσο περνούσε από το χέρι του το κατώ-θωσε.

Κι' όλοι οι νέοι μουσικοί που θα γεννηθούν στον τόπο μας και θα θελήσουν να μιλήσουν στα πλήθη με το τραγούδι τους και να συγκλονίσουν τα πλήθη, θα βρουν άνοιχτες γι' αυτούς τις Έλληνικές καρδιές και θα ξέρουν πως το χρεωστούν αυτό στον εύγενικό Λαυράγκα, που αγωνίστηκε τον καλόν άγώνα, που έζησε τη ζωή του για την Έλληνική μουσική και για τον Έλληνικό λαό και εκέοδισε μαζί με τη Δόξα κάτι ακόμα πιο μεγάλο—την Άγάπη.

ΑΥΡΑ ΘΕΟΥ

## ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΜΟΥ

Δάση πυκνά, βουνά ψηλά δέ χάδεψε ή φωνή μου κι' ούτε σε κάμπους μακρινούς ξανοίχτηκε ή ψυχή μου. Εμένο κάθε μου χαράς και κάθε θλίψης μου λαλή την άκουσε ή βραχύσπαρτη του Τόπου μας άκρογιαλιά. Κι' όλα της μαύρης λύρας μου τα σιγανομιλήματα τά δέχτηκαν οι θάλασσες, τάγκάλιασαν τα κύματα.

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

## ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΧΕΛΙΔΟΝΙ

Γλυκό μου χελιδόνι, τί πετῆς σιμά μου κι' άντικρύξεις τη ματιά μου; Τήν άνοιξη να μου μηνύσης μή ζητῆς, για ν' άλαφρώση ο πόνος στην καρδιά μου; Τό μήνυμά σου σύρε τό φαιδρό άλλοι να δώσεις, να γιορτάσουν άλλοι, γιατί μες, την καρδιά μου παγερό γρικώ χειμώνα, χιόνια, άνεμοζάλη.

Άπριλ 1919.

ΦΟΙΒΟΣ ΛΑΡΑΣ.